HSR (LONDON),
HOUGHTON STREET REVIEW JOURNAL
ISSN: 2058-5519|Impact factor-15.9
http://houghtonstreetreview.com/index.php/hsr

UMUMTA’LIM MAKTABLARIDA O‘QUVCHILARNI KASBGA YO‘NALTIRISHNING ZAMONAVIY USULLARI

Abdug’aniyeva Guljahon
Andijon Viloyati Xo’jabod tumani
22-umumiy o’rta ta’lim maktabi
Maktab maslahatchisi
Numanova Mahliyo Mavlonbek qizi
Andijon Davlat Unversiteti -talabasi
doi:https://doi.org/10.5281/zenodo.24507252

Annotatsiya: Mazkur maqolada umumta’lim maktablari o‘quvchilarini kasbga yo‘naltirishning zamonaviy mazmuni, pedagogik-psixologik asoslari va samarali metodlari tahlil qilingan. Tadqiqotda kasbga yo‘naltirish jarayonini an’anaviy kasblar haqida axborot berish bilan cheklab qo‘ymasdan, o‘quvchining individual qiziqishi, qobiliyati, shaxsiy kompetensiyalari, ta’limiy ehtiyojlari va mehnat bozori tendensiyalarini hisobga olgan holda tashkil etish zarurligi asoslangan. Adabiyotlar tahlili, qiyosiy tahlil va tizimlashtirish usullaridan foydalanildi. Xalqaro tadqiqotlar hamda O‘zbekiston Respublikasida o‘quvchilarni kasb-hunarga yo‘naltirish bo‘yicha qabul qilingan me’yoriy-huquqiy hujjatlar asosida zamonaviy kasbiy yo‘naltirishning diagnostik, raqamli, interaktiv, amaliy, mentorlik va individual ta’limga asoslangan shakllari tahlil qilindi. Tadqiqot natijasida maktablarda kasbga yo‘naltirishni uch bosqichli — kasbiy o‘zini anglash, kasbiy imkoniyatlarni o‘rganish va kasbiy tanlovni rejalashtirish — modeli asosida tashkil etish taklif qilindi. Shuningdek, kasbga yo‘naltirish samaradorligini baholashda o‘quvchining kasbiy qaror qabul qilish qobiliyati, kasbiy moslashuvchanligi, kasblar haqidagi bilimlari va amaliy tajribasini asosiy mezonlar sifatida qo‘llash tavsiya etildi.

Kalit so‘zlar: kasbga yo‘naltirish, umumta’lim maktabi, kasbiy rivojlanish, kasbiy qiziqish, kasbiy diagnostika, kasbiy moslashuvchanlik, raqamli texnologiyalar, mentorlik, kasbiy sinov, mehnat bozori, individual yondashuv.

Аннотация: В статье анализируются современные содержание, педагогико-психологические основы и эффективные методы профессиональной ориентации учащихся общеобразовательных школ. Обоснована необходимость организации профориентационной работы с учетом индивидуальных интересов, способностей, компетенций, образовательных потребностей учащихся и современных тенденций рынка труда. В исследовании использованы методы анализа научной литературы, сравнительного анализа и систематизации. На основе международных исследований и нормативно-правовых документов Республики Узбекистан рассмотрены диагностические, цифровые, интерактивные, практико-ориентированные, менторские и индивидуализированные формы профессиональной ориентации. В результате предложена трехэтапная модель профориентационной работы: профессиональное самопознание, изучение профессиональных возможностей и планирование профессионального выбора. Определены основные критерии оценки эффективности профориентации: способность учащегося принимать профессиональные решения, карьерная адаптивность, уровень знаний о профессиях и наличие практического опыта.

HSR (LONDON),
HOUGHTON STREET REVIEW JOURNAL
ISSN: 2058-5519|Impact factor-15.9
http://houghtonstreetreview.com/index.php/hsr

Ключевые слова: профессиональная ориентация, общеобразовательная школа, профессиональное развитие, профессиональный интерес, профессиональная диагностика, карьерная адаптивность, цифровые технологии, наставничество, профессиональная проба, рынок труда.

Abstract: This article analyzes the modern content, pedagogical and psychological foundations, and effective methods of career guidance for students in general education schools. The study substantiates the need to organize career guidance by taking into account students' individual interests, abilities, competencies, educational needs, and current labour market trends. Literature review, comparative analysis, and systematization methods were applied. Based on international research and regulatory documents of the Republic of Uzbekistan, diagnostic, digital, interactive, practice-oriented, mentoring, and individualized approaches to career guidance were examined. The study proposes a three-stage model of career guidance based on professional self-awareness, exploration of career opportunities, and career decision planning. The main indicators for evaluating the effectiveness of career guidance include students' career decision-making abilities, career adaptability, knowledge of occupations, and practical experience.

Keywords: career guidance, general education school, career development, vocational interest, career assessment, career adaptability, digital technologies, mentoring, career exploration, labour market, individualized approach.

KIRISH

Bugungi globallashuv va texnologik rivojlanish sharoitida ta'lim tizimining asosiy vazifalaridan biri o'quvchini nafaqat akademik bilimlar bilan qurollantirish, balki uni kelajakdagi mustaqil hayot va mehnat faoliyatiga tayyorlashdan iborat. Mehnat bozorida yangi kasblarning paydo bo'lishi, ayrim an'anaviy kasblarning transformatsiyalanishi, raqamli texnologiyalarning keng joriy etilishi va kasbiy faoliyat mazmunining tez o'zgarishi o'quvchilarni kasb tanlashga tayyorlash masalasiga yangicha yondashuvni talab etmoqda. Kasbga yo'naltirish tushunchasi zamonaviy pedagogikada faqatgina o'quvchiga mavjud kasblar haqida ma'lumot berish bilan chegaralanmaydi. OECD tomonidan kasbga yo'naltirish shaxsga ta'lim, tayyorgarlik va kasbiy faoliyat bo'yicha tanlov qilish hamda o'z kasbiy yo'lini boshqarishga yordam beradigan xizmatlar va faoliyatlar majmui sifatida qaraladi. Bunday faoliyat tarkibiga kasblar haqidagi axborot, o'zini o'zi baholash, maslahat, kasbiy ta'lim, kasbiy tajriba va ish joyi bilan tanishish kabi shakllar kiradi.

Mazkur masalaning dolzarbligi O'zbekiston ta'lim tizimida ham yaqqol namoyon bo'lmoqda. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2021-yil 30-dekabrdagi 792-son qarorida o'quvchilarning kasbiy moyilligini zamonaviy diagnostika metodlari asosida aniqlash, kasbiy sinov orqali qiziqishlarini o'rganish va ularni muayyan kasbga yo'naltirish vazifalari belgilangan. Hujjatda 7-sinfdan boshlab o'quvchilarning kasbiy qiziqishlarini o'rganish, 8-sinfda ta'lim va kasbiy yo'nalish bo'yicha maslahat berish, 9-sinfda esa diagnostika natijalariga asoslangan kasbiy yo'naltirishni amalga oshirish nazarda tutilgan. Keyingi bosqichda mazkur yo'nalish yanada rivojlantirildi. 2024-yil 2-fevraldagi PQ-53-son qarorda umumiy o'rta ta'lim muassasalarida o'quvchilarni kasb-hunarga o'qitish amaliyotini bosqichma-bosqich joriy etish hamda 9-sinf o'quvchilarining kasbiy qiziqishlari va moyilligini aniqlash mexanizmlarini takomillashtirish belgilangan.

HSR (LONDON),
HOUGHTON STREET REVIEW JOURNAL
ISSN: 2058-5519|Impact factor-15.9
http://houghtonstreetreview.com/index.php/hsr

Shuningdek, 2025-yil 11-fevraldagi Vazirlar Mahkamasining 78-son qarori umumta'lim muassasalari va tadbirkorlik subyektlari o'rtasidagi hamkorlikni kuchaytirish, maktablarda kasb-hunar to'garaklarini tashkil etish va amaliy kasbiy tayyorgarlik imkoniyatlarini kengaytirishga xizmat qilmoqda. Xalqaro tajriba ham maktabdagi kasbga yo'naltirishning samaradorligi uning amaliy tajriba, kasbiy axborot, individual maslahat va ish beruvchilar bilan bevosita aloqalar bilan uyg'unlashganida ortishini ko'rsatmoqda. OECDning 2024-yilgi tahlillarida o'quvchilarning kasbiy rivojlanish imkoniyatlaridan foydalanishi ijtimoiy-iqtisodiy omillar bilan bog'liqligi va shu sababli kasbga yo'naltirish tizimi barcha o'quvchilar uchun teng va individual imkoniyatlar yaratishi zarurligi ta'kidlangan.

Shundan kelib chiqib, umumta'lim maktablarida kasbga yo'naltirishning zamonaviy usullarini ilmiy jihatdan tizimlashtirish, ularning pedagogik imkoniyatlarini aniqlash va amaliy modelini ishlab chiqish muhim ilmiy-amaliy vazifa hisoblanadi.

Tadqiqotning maqsadi- umumta'lim maktablarida o'quvchilarni kasbga yo'naltirishning zamonaviy usullarini ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilish, ularning pedagogik imkoniyatlarini aniqlash hamda o'quvchining individual xususiyatlari va mehnat bozori talablarini uyg'unlashtiruvchi samarali modelni taklif etishdan iborat.

Tadqiqot vazifalari

1. Zamonaviy kasbga yo'naltirishning pedagogik-psixologik mazmunini aniqlash.
2. Maktab o'quvchilarini kasbga yo'naltirishda qo'llanilayotgan zamonaviy metodlarni tizimlashtirish.
3. Kasbiy diagnostika, raqamli texnologiya, kasbiy sinov, mentorlik va amaliy tajribaning imkoniyatlarini tahlil qilish.
4. O'quvchining kasbiy tanlovini qo'llab-quvvatlovchi takomillashtirilgan modelni ishlab chiqish.

MATERIALLAR VA METODLAR

Tadqiqot nazariy-analitik xarakterga ega bo'lib, unda ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish, qiyosiy tahlil, tizimlashtirish, umumlashtirish va pedagogik modellashtirish metodlaridan foydalanildi.

Tadqiqot materiallarini shakllantirishda kasbga yo'naltirish, career guidance, career education, career development, career adaptability, vocational guidance va school-based career intervention yo'nalishlaridagi ilmiy maqolalar, tizimli sharhlar hamda xalqaro tashkilotlarning analitik hisobotlari o'rganildi. Shuningdek, O'zbekiston Respublikasining o'quvchilarni kasb-hunarga tayyorlash va kasbga yo'naltirishga oid me'yoriy-huquqiy hujjatlari tahlil qilindi.

Wang, Li va Wang tomonidan 2024-yilda amalga oshirilgan tizimli sharhda yuqori sinf o'quvchilari bilan olib borilgan kasbiy intervensiyalar bo'yicha 419 ta hujjatdan 25 tasi meta-sintezga kiritilgan. Tadqiqotda kasbiy konstruktivizm, ijtimoiy-kognitiv kasb nazariyasi va kognitiv axborotni qayta ishlash nazariyasi asosiy nazariy yo'nalishlar sifatida qayd etilgan.

Sharapova va hammualliflarning 2023-yildagi meta-analitik tadqiqotida esa 1433 nafar ishtirokchini qamrab olgan 9 ta tadqiqot natijalari umumlashtirilgan. Mualliflar maktabga asoslangan kasbga yo'naltirish intervensiyalarining kasbiy natijalarga ijobiy ta'sirini aniqlagan va umumiy ta'sir hajmini 0,42 deb baholagan. Mazkur tadqiqotlarda aniqlangan metodik yondashuvlar O'zbekiston ta'lim tizimining amaldagi kasbga yo'naltirish mexanizmlari bilan qiyosiy tahlil qilindi.

HSR (LONDON),
HOUGHTON STREET REVIEW JOURNAL
ISSN: 2058-5519|Impact factor-15.9
http://houghtonstreetreview.com/index.php/hsr

NATIJALAR

Kasbga yo‘naltirishning zamonaviy mazmuni

An’anaviy kasbga yo‘naltirish modelida o‘quvchiga kasblar haqida ma’lumot berish, kasb tanlash bo‘yicha suhbat o‘tkazish va ayrim hollarda kasb-hunar ta’lim muassasalariga ekskursiya tashkil etish ustuvor bo‘lgan.

Zamonaviy yondashuv esa kasbiy rivojlanishni uzluksiz jarayon sifatida ko‘radi. Bunda o‘quvchi: o‘zini anglaydi → kasblarni o‘rganadi → amaliy tajriba orttiradi → imkoniyatlarini baholaydi → qaror qabul qiladi → kasbiy reja tuzadi.

Zamonaviy kasbga yo‘naltirishning asosiy obyekti “kasb haqida axborot” emas, balki **o‘quvchining ongli kasbiy tanlov kompetensiyasi** hisoblanadi.

Zamonaviy kasbga yo‘naltirish usullari

№	Zamonaviy usul	Mazmuni	Kutiladigan natija
1	Kasbiy diagnostika	Qiziqish, qobiliyat va moyillikni aniqlash	O‘quvchining kasbiy profilini shakllantirish
2	Raqamli kasbiy platformalar	Onlayn test, kasblar bazasi, virtual ekskursiya	Kasbiy axborotdan foydalanish imkoniyatini kengaytirish
3	Kasbiy sinov	Kasb faoliyatining ayrim elementlarini amalda bajarish	Kasbga real qiziqishni aniqlash
4	Mentorlik	Mutaxassis tomonidan individual maslahat va yo‘l-yo‘riq	Kasbiy tasavvurni kengaytirish
5	Loyiha metodi	Muayyan kasbiy muammoga yechim ishlab chiqish	Amaliy va soft skills rivojlanishi
6	Ish joyiga tashrif	Korxona va tashkilotlar faoliyati bilan tanishish	Mehnat muhiti haqida real tasavvur
7	Kasb egalari bilan uchrashuv	Mutaxassislarning real tajribasi bilan tanishish	Kasbiy motivatsiya
8	Portfolio	O‘quvchining yutuqlari va qiziqishlarini jamlash	Individual kasbiy rivojlanishni kuzatish
9	Individual konsultatsiya	Psixolog/pedagog bilan individual suhbat	Ongli kasbiy qaror
10	Ota-ona–maktab–ish beruvchi hamkorligi	Uch tomonlama kasbiy qo‘llab-quvvatlash	Kasbiy tanlovning ijtimoiy va amaliy asoslari

1. Kasbiy diagnostika

Zamonaviy kasbga yo‘naltirishning boshlang‘ich bosqichi o‘quvchining individual imkoniyatlarini aniqlashdan boshlanishi kerak.

Diagnostika orqali o‘quvchining:

1. qiziqishlari;
2. qobiliyatlari;
3. kommunikativ xususiyatlari;
4. ijodiy salohiyati;
5. texnik fikrlashi;

HSR (LONDON),
HOUGHTON STREET REVIEW JOURNAL
ISSN: 2058-5519|Impact factor-15.9
http://houghtonstreetreview.com/index.php/hsr

6. muammoli vaziyatlarni hal qilish qobiliyati;
7. jamoada ishlash ko‘nikmasi;
8. yetakchilik xususiyatlari;
9. kasbiy qadriyatlari

aniqlanishi mumkin. O‘zbekistonning amaldagi me’yoriy hujjatlarida ham o‘quvchilarning kasbiy moyilligini zamonaviy diagnostika metodlari orqali aniqlash va natijalarga asoslangan kasbiy yo‘naltirishni tashkil etish belgilangan. Biroq diagnostika natijalarini **“o‘quvchi faqat mana shu kasbga mos”** degan qat’iy xulosa sifatida talqin qilish noto‘g‘ri. Test natijasi maslahat uchun asos bo‘lishi, yakuniy kasbiy qaror esa o‘quvchining qiziqishi, tajribasi va rivojlanish dinamikasi bilan birgalikda baholanishi lozim.

2. Raqamli texnologiyalardan foydalanish- Raqamlashtirish kasbga yo‘naltirish imkoniyatlarini sezilarli darajada kengaytirmoqda. Onlayn kasbiy testlar, virtual korxona ekskursiyalari, kasblar haqidagi videolar, elektron portfolio va raqamli mentorlik platformalari o‘quvchiga maktabdan tashqaridagi kasbiy muhit haqida ma’lumot olish imkonini beradi. OECDning 2024-yilgi tahlilida raqamli texnologiyalar kasbga yo‘naltirishni samaraliroq va qulayroq qilish imkoniyatiga ega ekani, biroq raqamlashtirishning o‘zi avtomatik ravishda tenglikni ta’minlamasligi, raqamli tafovut va ma’lumotlar xavfsizligi kabi masalalar hisobga olinishi kerakligi ta’kidlangan. Shuning uchun maktablarda raqamli kasbga yo‘naltirish quyidagi ketma-ketlikda tashkil etilishi maqsadga muvofiq:

raqamli diagnostika → kasblar bazasi → individual tavsiyalar → virtual tajriba → real kasbiy sinov → individual konsultatsiya.

3. Kasbiy sinov Metodi- Kasbiy sinov zamonaviy kasbga yo‘naltirishning eng amaliy shakllaridan biridir. Chunki o‘quvchi kasbni faqat eshitish yoki ko‘rish orqali emas, balki uning ayrim faoliyat elementlarini bajarish orqali baholaydi.

Masalan:

HSR (LONDON),
HOUGHTON STREET REVIEW JOURNAL
ISSN: 2058-5519|Impact factor-15.9
http://houghtonstreetreview.com/index.php/hsr

- tibbiyotga qiziqqan o‘quvchi — oddiy laboratoriya mashg‘ulotida;
- muhandislikka qiziqqan o‘quvchi — konstruktorlik loyihasida;
- ITga qiziqqan o‘quvchi — dasturlash topshirig‘ida;
- dizaynga qiziqqan o‘quvchi — grafik loyiha yaratishda;
- pedagogikaga qiziqqan o‘quvchi — mini-dars tashkil etishda;
- tadbirkorlikka qiziqqan o‘quvchi — kichik biznes loyihasini ishlab chiqishda

o‘z imkoniyatlarini sinab ko‘rishi mumkin.

O‘zbekistonning amaldagi hujjatlarida ham kasbiy sinov orqali o‘quvchilarning qiziqishini aniqlash va kasbga yo‘naltirish vazifasi belgilangan.

4. Mentorlik va kasb egalari bilan uchrashuv- Kasb haqida eng ishonchli tasavvurlardan biri real mutaxassis tajribasi orqali shakllanadi. Shu sababli maktablarda turli soha vakillarini jalb qilgan holda “Bir kun — bir kasb”, “Kasb egasi bilan suhbat”, “Mening kasbim” kabi uchrashuvlarni muntazam tashkil etish maqsadga muvofiq. 2025-yilgi ilmiy tadqiqotlarda o‘qituvchilarning ham o‘quvchilarning kasbiy bilim va ko‘nikmalarini shakllantirishdagi roli kengayib borayotgani, kasbga yo‘naltirish esa faqat alohida psixolog yoki maslahatchining vazifasi emas, balki maktab jamoasining hamkorlikdagi faoliyati sifatida qaralishi kerakligi ta’kidlangan.

5. Ish beruvchilar bilan hamkorlik- Maktab–oliy ta’lim–korxona–ish beruvchi hamkorligi kasbga yo‘naltirishning amaliy samaradorligini oshiruvchi muhim omildir.

Bunday hamkorlikda:

maktab — o‘quvchini tayyorlaydi;

psixolog — kasbiy moyillikni o‘rganadi;

o‘qituvchi — fan va kasb o‘rtasidagi bog‘liqlikni ko‘rsatadi;

oliy yoki professional ta’lim muassasasi — ta’lim yo‘nalishlari haqida axborot beradi;

ish beruvchi — kasbning real talablarini ko‘rsatadi;

ota-ona — tanlov jarayonida qo‘llab-quvvatlaydi.

2025-yildagi 78-son qaror aynan umumta’lim muassasalari va tadbirkorlik subyektlari o‘rtasidagi hamkorlikni, jumladan maktablarda kasb-hunar to‘garaklarini tashkil etishni huquqiy jihatdan mustahkamlagan.

6. Ish joyida amaliy tajriba- Kasbga yo‘naltirishning eng yuqori samarali shakllaridan biri — o‘quvchining real yoki realga yaqin ish muhitini ko‘rishi va unda nazorat ostida faoliyat olib borishidir. OECDning 2025-yildagi tahlilida umumta’lim maktablari o‘quvchilari uchun qisqa muddatli amaliyotlar kasbiy rivojlanish uchun muhim imkoniyat yaratishi qayd etilgan. O‘quvchining professional mutaxassis nazorati ostida haqiqiy ish joyida vazifalarni bajarishi mehnat muhiti haqidagi tasavvurni kengaytirishi mumkin.

Bu yondashuv O‘zbekiston maktablarida korxonalar, tashkilotlar, laboratoriyalar, IT-markazlar, tibbiyot muassasalari, fermer xo‘jaliklari, hunarmandchilik markazlari va boshqa tashkilotlar bilan hamkorlikda rivojlantirilishi mumkin.

MUHOKAMA

Adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, zamonaviy kasbga yo‘naltirishning samaradorligi bitta metoddan foydalanishga emas, balki bir nechta usulning tizimli integratsiyasiga bog‘liq. 2023-yilda o‘tkazilgan meta-analiz maktabga asoslangan kasbiy intervensiyalar o‘quvchilarning kasbiy natijalariga sezilarli ijobiy ta’sir ko‘rsatishini ko‘rsatgan. 2024-yilgi tizimli sharh esa kasbiy intervensiyalarda guruhiy konsultatsiya, kasbiy moslashuvchanlik va kasbiy qaror qabul qilish ko‘nikmalariga e’tibor

HSR (LONDON),
HOUGHTON STREET REVIEW JOURNAL
ISSN: 2058-5519|Impact factor-15.9
http://houghtonstreetreview.com/index.php/hsr

kuchayib borayotganini ko‘rsatgan. Mualliflar kelajakda kasbiy ta’lim, guruhiy maslahat va individual konsultatsiyani birlashtirgan uch pog‘onali modeldan foydalanishni tavsiya qilgan. Bu natijalar O‘zbekiston sharoitida ham dolzarbdir. Chunki maktabdagi kasbga yo‘naltirish faqat 9 yoki 11-sinfda amalga oshiriladigan qisqa muddatli tadbir emas, balki o‘quvchining maktab davridagi uzluksiz rivojlanish jarayoni bo‘lishi kerak. O‘zbekistonda 2023-yilda 1–11-sinf o‘quvchilarini kasbga yo‘naltirish bo‘yicha yangi tizim joriy etilgani, 10-sinflar uchun “Kasbiy ta’lim” fani yo‘lga qo‘yilgani va o‘quvchilarni korxonalar bilan tanishtirishga qaratilgan ko‘plab ekskursiya, seminar va uchrashuvlar tashkil etilgani ushbu yo‘nalishning amaliy jihatdan rivojlanayotganini ko‘rsatadi. Shu bilan birga, zamonaviy kasbga yo‘naltirishda muhim muammo — o‘quvchining kasbiy tanlovini faqat ota-ona istagi, jamiyatdagi nufuzli kasblar yoki tasodifiy axborot asosida shakllantirib qo‘ymaslikdir. OECD ma’lumotlari ayrim o‘quvchilarning kasbiy rivojlanish imkoniyatlaridan foydalanishi ijtimoiy-iqtisodiy sharoitlar bilan bog‘liqligini ko‘rsatadi. Shu sababli maktab kasbga yo‘naltirish tizimi ijtimoiy kelib chiqishidan qat’i nazar barcha o‘quvchilarga teng axborot, maslahat va amaliy tajriba imkoniyatini berishi kerak.

Taklif etilayotgan uch bosqichli model

Tadqiqot natijalariga asoslanib, umumta’lim maktablarida quyidagi modelni taklif etish mumkin:

Bosqich	Mazmuni	Asosiy metodlar	Natija
I. O‘zini anglash	Qiziqish, qobiliyat, qadriyat va kompetensiyalarni aniqlash	Test, suhbat, portfolio, kuzatuv	Individual kasbiy profil
II. Kasblarni o‘rganish	Kasblar, ta’lim yo‘nalishlari va mehnat bozori bilan tanishish	Uchrashuv, ekskursiya, raqamli platforma, mentorlik	Kasbiy axborot kengayadi
III. Kasbiy tanlov	Kasbni amalda sinab ko‘rish va rejalashtirish	Kasbiy sinov, loyiha, amaliyot, individual konsultatsiya	Ongli kasbiy reja

Mazkur modelning muhim jihati shundaki, o‘quvchi kasbni birdaniga tanlamaydi. Avval o‘z imkoniyatlarini anglaydi, keyin kasblar haqida ma’lumot oladi, undan so‘ng amaliy tajriba orqali tanlovini tekshiradi. Bunday yondashuv kasbiy tanlovni “bir martalik qaror”dan “rivojlanib boruvchi jarayon”ga aylantiradi.

KASBGA YO‘NALTIRISH SAMARADORLIGINI BAHOLASH MEZONLARI

Kasbga yo‘naltirish samaradorligini faqat o‘quvchining qaysi kasbni tanlagani bilan baholash yetarli emas. Quyidagi mezonlardan foydalanish maqsadga muvofiq:

Mezon	Baholash ko‘rsatkichi
O‘zini anglash	O‘quvchi o‘z qiziqishi va kuchli tomonlarini tushuntira oladi
Kasbiy axborot	Bir nechta kasbning mazmuni va talablarini biladi
Kasbiy moslashuvchanlik	Mehnat bozoridagi o‘zgarishlarga moslasha oladi
Qaror qabul qilish	Kasb tanlash sabablarini asoslay oladi
Amaliy tajriba	Kamida bitta kasbiy sinov yoki loyiha bajargan
Raqamli kompetensiya	Kasbiy axborot izlash va tahlil qilishni biladi
Rejalashtirish	Keyingi ta’lim bosqichi uchun aniq reja tuzadi
Motivatsiya	Tanlangan yo‘nalishga nisbatan ichki qiziqish namoyon qiladi

HSR (LONDON),
HOUGHTON STREET REVIEW JOURNAL
ISSN: 2058-5519|Impact factor-15.9
http://houghtonstreetreview.com/index.php/hsr

Bu mezonlar asosida o‘quvchining kasbiy rivojlanish dinamikasini 5–7-sinfdan boshlab 11-sinfgacha muntazam kuzatish mumkin.

XULOSA

Umumta’lim maktablarida o‘quvchilarni kasbga yo‘naltirish zamonaviy ta’lim tizimining muhim tarkibiy qismi bo‘lib, uning asosiy maqsadi o‘quvchini ma’lum bir kasbga majburiy yo‘naltirish emas, balki ongli, asoslangan va individual imkoniyatlarga mos kasbiy tanlov qilishga tayyorlashdan iborat. Adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatdiki, zamonaviy kasbga yo‘naltirishda kasbiy diagnostika, raqamli texnologiyalar, kasbiy sinov, mentorlik, loyiha metodi, ish joyidagi amaliy tajriba, individual konsultatsiya va maktab–ota-ona–ish beruvchi hamkorligi muhim o‘rin tutadi. Xalqaro tadqiqotlarda maktabga asoslangan kasbiy intervensiyalar o‘quvchilarning kasbiy qaror qabul qilishi, kelajakka yo‘nalishi va kasbiy moslashuvchanligiga ijobiy ta’sir ko‘rsatishi aniqlangan. O‘zbekiston tajribasida ham o‘quvchilarni erta bosqichdan kasbiy diagnostika qilish, kasbiy sinovdan o‘tkazish, kasb-hunarga o‘qitish va tadbirkorlik subyektlari bilan hamkorlik qilishga qaratilgan mexanizmlar shakllanmoqda.

Tadqiqot natijasida umumta’lim maktablarida “o‘zini anglash — kasblarni o‘rganish — kasbiy sinov — individual maslahat — kasbiy rejalashtirish” ketma-ketligiga asoslangan uzluksiz kasbga yo‘naltirish modelidan foydalanish taklif etildi. Mazkur modelning afzalligi shundaki, u o‘quvchining individual xususiyatlarini, zamonaviy texnologiyalarni, real mehnat muhitini va mehnat bozori ehtiyojlarini yagona tizimga birlashtiradi. Shu bilan birga, kasbga yo‘naltirish jarayonida ijtimoiy tenglikni ta’minlash, barcha o‘quvchilarga sifatli kasbiy axborot va amaliy tajriba imkoniyatini yaratish muhim shart hisoblanadi. OECD ma’lumotlari ham kasbiy rivojlanish imkoniyatlaridagi ijtimoiy tafovutlarni kamaytirish uchun maktab darajasida maqsadli va individual yondashuv zarurligini ko‘rsatmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. OECD. Challenging Social Inequality Through Career Guidance: Insights from International Data and Practice. OECD Publishing, Paris, 2024. DOI: 10.1787/619667e2-en.
2. OECD. Career guidance, social inequality and social mobility: Insights from international data. OECD Education Spotlights, No. 11. Paris, 2024. DOI: 10.1787/e98d0ae7-en.
3. OECD. Digital technologies in career guidance for youth: Opportunities and challenges. OECD Education Policy Perspectives, No. 113. Paris, 2024. DOI: 10.1787/c9ab23da-en.
4. OECD. Internships for secondary school students in general education. OECD Education Policy Perspectives, No. 117. Paris, 2025. DOI: 10.1787/0f020b75-en.
5. Chang Y., Mann A. Enhancing green career guidance systems for sustainable futures. OECD Education Working Papers. No. 318. Paris, 2024. DOI: 10.1787/e6ad2d9c-en.
6. Herdman P., Mann A., Burke A., Signoret P. Innovation in career pathways across five countries. OECD Education Working Papers. No. 320. Paris, 2024. DOI: 10.1787/742bcd05-en.
7. Wang D., Li Y., Wang G. A systematic review on career interventions for high school students // Frontiers in Psychology. 2024. Vol. 15. Article 1461503. DOI: 10.3389/fpsyg.2024.1461503.
8. Sharapova N., Zholdasbekova S., Arzymbetova S., Zaimoglu O., Bozshatayeva G. Efficacy of school-based career guidance interventions: A review of recent research // Journal of Education and e-Learning Research. 2023. Vol. 10, No. 2. P. 215–222. DOI: 10.20448/jeelr.v10i2.4554.

HSR (LONDON),
HOUGHTON STREET REVIEW JOURNAL
ISSN: 2058-5519|Impact factor-15.9
http://houghtonstreetreview.com/index.php/hsr

9. Rice S., Hooley T. How can and should secondary school teachers be involved in building students' career knowledge and skills? A Delphi study of the expert community // Journal of Education and Work. 2025. P. 483–501. DOI: 10.1080/13639080.2025.2456849.
10. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2021-yil 30-dekabrdagi 792-son qarori. Umumiy o‘rta ta’lim muassasalarining 10–11-sinflari o‘quvchilarini kasb-hunarga tayyorlash chora-tadbirlari to‘g‘risida.
11. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 2-fevraldagi PQ-53-son qarori. Umumiy o‘rta ta’lim muassasalari o‘quvchilarini xorijiy til va zamonaviy kasblarga o‘qitish bo‘yicha qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida.
12. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2025-yil 11-fevraldagi 78-son qarori. Umumiy o‘rta ta’lim muassasalarida o‘quvchilarni kasb-hunarga o‘qitishda tadbirkorlik subyektlarini jalb etish chora-tadbirlari to‘g‘risida.
13. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta’limi vazirligi. 2023-yilda Maktabgacha va maktab ta’limi vazirligi tomonidan o‘quvchilarni kasbga tayyorlash yo‘nalishida amalga oshirilgan ishlar. 2024.